

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHPOĢIJAS FAKULTĀTE
PIEAUGUŠO PEDAGOĢISKĀS IZGLĪTĪBAS CENTRS**

Sociālā pedagoga studiju programma

Svetlana Nemcova

stud. apl. Nr.

Sociālpedagoģiskā darbība ar riska ģimenēm

Diplomdarbs

Darba vadītāja:

Mg. izgl. zin. Anita Berķe

Rīga 2006.

Saturs

Ievads.....	3
1. Riska ģimeņu raksturojums.....	6
2. Sociālpedagoģiskās darbības iespējas ar riska ģimenēm.....	17
3. Situācijas izpētes Rīgas 71. vidusskolas 7.klasēs rezultātu analīze.....	21
4. Sociālpedagoģiskās darbības programma ar riska ģimenēm Rīgas 71. vidusskolā un tās aprobācijas rezultātu analīze.....	34
Nobeigums.....	40
Literatūras saraksts.....	43
Anotācijas.....	45
Pielikumi.....	47
1. pielikums Intervijas jautājumi.....	47
2. pielikums Aptauja “Kā Tu jūties ģimenē?”.....	48
3. pielikums Klases sociālā karte.....	49

Ievads

Ģimene, kā galvenā audzināšanas institūcija sabiedrības struktūrā, ir īpaši jūtīga pret dažādām izmaiņām valstī, jo šo pārmaiņu rezultāti tieši ietekmētās dzīves līmeni, stabilitāti un spēju audzināt. Pirmkārt, pēdējos piecpadsmit gados, mainījusies sabiedrības sociāli – ekonomiskā situācija, kas ietekmējusi audzināšanas kvalitāti. Ģimene, ekonomisko izmaiņu rezultātā, nonākusi netipiskā pedagoģiskā situācijā, kurai nav vēsturisku analoģu. Tas ir tāpēc, ka bērnu – skolēnu vecāki, kuri ir 30 – 49 gadus veci, šajā vecumā parasti sasniedz zināmu sociālu un profesionālu stabilitāti, ir pārliecināti par rītdienu, taču pāreja uz tirgus ekonomiku un citi pārkārtojumi, daudzām ģimenēm ir sagrāvušas pārliecību par savām spējām, un novedušas līdz zēmam dzīves līmenim.

Situācijas dramatismu vairo tas, ka materiālās un psiholoģiskās grūtības, kuras pārdzīvo ģimene, novedušas pie pilnīgi jaunām audzināšanas problēmām. Piemēram, tas, ka vecākiem nav pārliecības par sevi, ir kā faktors vecāku zēmai autoritātei bērnu acīs. [19,79]

Visos laikos un pie visām ekonomiskām situācijām skolā bijušas svarīgas ne tikai bērna iegūtās zināšanas, bet arī viņu tikumiskais veidols, uzvedības kultūra un citi faktori, kuri būs svarīgi bērna socializācijas procesā. Tāpēc, vienmēr būtiska pedagoģu darba daļa bijusi saistīta ar bērniem, kuru zināšanas, uzvedība disciplīna un morāles normas nav atbilstošas sabiedrībā pieņemtajām normām.

Skolas praksē tādus bērnus sauc par “skolēniem ar uzvedības traucējumiem”, “skolēniem ar mācību traucējumiem”, “pedagoģiski ielaistiem”, “sociāli ielaistiem”, “grūti audzināmiem” u.t.t. Zinātniskie pētījumi un praktiskie novērojumi liecina par to, ka tieši šiem bērniem trūkst mācību motivācijas, viņi traucē paši sev, klases biedriem, skolotājam mācību procesā. Pēc speciālo pedagoģu uzskatiem apmēram 20 līdz 30% pamatskolas skolēnu nav spējīgi apgūt pamatskolas izglītības programmu, bet 70 līdz 80% šo skolēnu nepieciešamas speciālas mācību formas un metodes. [15,11] Šo skolēnu skaita palielināšanās, nepieciešamība darbā ar viņiem izmantot īpašu darba formas un metodes, bija par iemeslu korekcijas klašu atvēršanai skolās. Ar pedagoģiskās korekcijas klases skolēniem vairākus gadus strādā darba autore. Sākotnēji autore bija paredzējusi izpētīt tikai pedagoģiskās korekcijas klases skolēnu ģimenes un sastādīt darbības programmu ar tām. Taču pedagoģiskie novērojumi un sarunas ar pārējo klašu audzinātājiem, liecināja, ka arī pārējās klasēs ir skolēni, ar kuriem darbs prasa īpašu sagatavotību, jo viņi nāk no tā saucamajā riska ģimenēm. Par to, ka šādu ģimeņu skaits

ir ievērojams liecina arī autores veiktais pētījums septītajās klasēs, analizējot 93 ģimenes, no kurām 56% ģimeņu pieskaitāmas riska vai tuvu riska ģimeņu grupai, salīdzinot pedagoģiskās korekcijas klasē šādu ģimeņu ir 47%, bet riska ģimeņu ir atbilstoši 26% un 16%. Tas liecina, ka riska ģimeņu skaits ir vienlīdz liels gan pedagoģisko klašu skolēniem, gan skolēniem no tā saucamajām “parastajām” klasēm.

Tas nozīmē, ka ģimenē ir bijušas un joprojām pastāv vesela rinda faktoru, kuri ietekmējuši un ietekmē bērna attīstību, uzvedību. Faktori, kuri ietekmē šādu ģimeņu rašanos, ir ļoti daudz un dažādi, tomēr autores praktiskā darba pieredze ļauj secināt, ka galvenie iemesli ir šo ģimeņu sliktais materiālais stāvoklis un zemais vecāku izglītības līmenis, kuri ir par pamatu ļoti daudzām citām problēmām ģimenē.

Parasti darbs ar riska ģimeni prasa īpašas zināšanas un praktisko sagatavotību. Tāpat nepieciešams speciālists, kurš būtu spējīgs diagnosticēt gan šo ģimeņu problēmas, gan palīdzēt tās mazināt vai atrisināt, lai palīdzētu bērniem no šīm riska ģimenēm. Šāda speciālista – sociālā pedagoga darbs ir būtisks atbalsts arī priekšmetu skolotājiem un klases audzinātājam. Tomēr autore uzskata, ka ļoti labi rezultāti sociālā pedagoga darbā iespējami tikai tad, ja visi sadarbības partneri vēlas sadarboties un izprot, ka viņu darbs ir vērsts uz palīdzību bērnam.

Lai darbs ar bērniem no rika ģimenēm būtu produktīvs, nepieciešams izziņāt gan riska ģimeņu īpatnības un to raksturojumu, gan bērnu no riska ģimenēm īpatnības, kā arī darbības iespējas ar šīm ģimenēm un bērniem.

Tāpēc autore par sava diplomdarba tēmu izvēlējās “Sociālpedagoģiskais darbs ar riska ģimenēm”.

Diplomdarba mērķis: Noskaidrot sociālpedagoģiskās darbības iespējas ar riska ģimenēm un izstrādāt programmu darbam ar tām Rīgas 71. vidusskolā.

Diplomdarba uzdevumi:

1. Veikt literatūras par riska ģimenēm analīzi.
2. Analizēt sociālpedagoģiskās darbības iespējas ar riska ģimenēm.
3. Veikt situācijas analīzi Rīgas 71. vidusskolas 7. klasēs.
4. Izstrādāt sociālpedagoģiskās darbības programmu ar riska ģimenēm Rīgas 71. vidusskolā.
5. Veikt sociālpedagoģiskās darbības programmu ar riska ģimenēm Rīgas 71. vidusskolā aprobācijas rezultātu analīzi.

Diplomdarbā izmantotās metodes:

literatūras analīze;

statistikas analīze;
anketēšana;
intervēšana;
pedagógiskā novērošana.

Diplomdarba bāze: Rīgas 71. vidusskola.

Diplomdarbs sastāv no ievada, 4 nodaļām, nobeiguma, literatūras saraksta ar 20 avotiem un 3 pielikumiem.

1. Riska ģimeņu raksturojums

Kā rāda psiholoģiskie, sociālie un pedagoģiskie pētījumi, katra ģimene savā eksistences laika noteiktos periodos piedzīvo virkni krīzes situāciju, kas skar gan ģimeni kopumā, gan atsevišķus ģimenes locekļus. Pie tādām krīzes situācijām var minēt: bērna ievietošanu pirmsskolas izglītības iestādē, bērna skolas gaitu sākums, pusaudžu vecuma krīze, jaunības periodu u.c. Visi šie dzīves periodi izsauc stresu ģimenes locekļos. Tie provocē reālas krīzes situācijas un provocē katru ģimenes locekli vai nu turpināt attīstību un izaugsmi, vai arī apstāties, bailēs no pārmaiņām. [20, 92]

Mūsdienās jēdziens “riskā grupas” pedagoģijā tiek lietots bieži. Riska grupas ir visas tās grupas, kas pēc savas labklājības vai veselības stāvokļa un dzīves veida atrodas kritiskā situācijā un var būt bīstamas pašas sev vai citiem sabiedrības locekļiem. Riska grupām piemīt lielāka vai mazāka dezadaptācija un asociāla uzvedība. Parasti riska grupas atrodas tādā riska vidē, kuru visvairāk ietekmē gan nelabvēlīgi sociālie, gan bioloģiskie faktori. Šie nelabvēlīgie faktori var būt: materiālo līdzekļu trūkums, garīgo vērtību trūkums, piesārņota vide, fiziskie faktori u.c.

Riska ģimenes jēdziens dažādu autoru darbos tiek definēts atšķirīgi, tāpēc autore vispirms analizēs vairākas no tām.

Dažādu autoru darbos arī terminoloģijā ir atšķirības. Pēdējos gados Latvijā lieto terminus riska ģimene un augsta riska ģimene, tomēr tiek lietots arī termins disfunkcionāla ģimene. Krievu autoru darbos biežāk tiek lietots termins nelabvēlīga ģimene. Turpmāk autore darbā izmantos jēdzienu riska ģimene, bet analizējot dažādu autoru definīcijas saglabās katra autora izmantoto jēdzienu.

Riska ģimene ir ģimene, kurā netiek nodrošināta bērna attīstībai labvēlīga vide, tajā skaitā emocionālās vajadzības, kā arī netiek apmierinātas bērna pamatvajadzības. [4]

Riska ģimene ir ģimene, kurā bērns pārdzīvo diskomfortu, stresa situācijas, cietsirdību, vardarbību, nevērību, badu.

Tātad riska ģimene var būt gan pilna, gan nepilna ģimene, tās var būt gan materiāli nodrošinātas, gan ģimenes, kuras atrodas zem iztikas minimuma līmeņa.

Ar riska ģimeni saprotam ģimenes, kurām ir dažādas izpausmes:

- psihiskas izpausmes, kad valda nesaprašanās, iebiedēšana, apspiešana, draudēšana, tiek uzspiests savs asociālais dzīves veids;
- fiziskās izpausmes, kad notiek cietsirdīga sodīšana, sišana, piespiešana, nedod ēst, liek pelnīt naudu, bet pēc tam to atņem;

- sociālās izpausmes, kad izdzen no mājām, atstāj likteņa varā, pārdod dzīvokli un atstāj bērnu bez dzīves vietas, piespiež bērnam darīt to, kas nepieciešams pieaugušajiem. [20,210]

Sociālā darba terminoloģijas vārdnīcā tiek sniegti riska ģimeņu jeb kā šajā gadījumā lietoti nelabvēlīgas un disfunkcionālas ģimenes jēdzieni.

Nelabvēlīga ģimene ir ģimenes sociālās funkcionēšanas izpausme, kad starp ģimenes locekļiem nav pozitīvu savstarpēju attiecību vai arī tās ir traumētas būtiskos aspektos. Labvēlīgas ģimenes pretstats. Jēdziens “nelabvēlīga ģimene” bieži tiek lietots kā sinonīms jēdzienam “disfunkcionāla ģimene”. [7, 122]

Disfunkcionāla ģimene – ģimenes sociālās funkcionēšanas izpausme. Sociālajā darbā izdala 3 ģimenes disfunkcijas veidus:

1. Nepieciešamās funkcijas trūkums - starp ģimenei piederošajiem pietrūkst interakciju (piemēram, nepilna ģimene).

2. Nepareiza funkcija – ģimene nepilda tai paredzētos uzdevumus un funkcijas (piemēram, ģimene kļūst par izolētu grupu savā apkārtnē, bērni neatbrīvojas no vecāku atkarības un kļūst dzīvot nespējīgi).

3. Funkciju konflikts – ģimene nevar funkcionēt atbilstoši mērķim, jo visnozīmīgākie ģimenes locekļi rīkojas viens pret otru, nesadarbojas un izturas šai ziņā disfunkcionāli. Pastāv ģimenes iekšējais konflikts, kura rezultātā ģimene funkcionē nepareizi. [7, 48]

Sociālā riska ģimenes tiek raksturotas kā ģimene riska situācijā vai ģimenes krīze, ko raksturo:

- Ģimene riska situācijā: abi vecāki ir nodarbināti; maza emocionāla saskarsme ar bērniem; vecāki ir bezdarbnieki; trūkums; jauktas laulības; sektas; vardarbība ģimenē; vecāku izglītības trūkums; atbalsts sistēmas trūkums; daudzbērnu ģimenes; vientuļās mātes; nepilnas ģimenes.
- Ģimenes krīze: ģimenes locekļa zaudēšana, slimība, kāds no vecākiem ir pensijā; darba zaudējums, bērna piedzimšana, izlikšana no dzīvokļa.

A. Vilks atsevišķi izceļ augsts riska ģimenes, kurām raksturīgi, ka:

- vecāki lieto alkoholu;
- bērns tiek pamests novārtā;
- bērns neapmeklē skolu;
- dzīvoklī ir antisanitāri apstākļi;
- bērns klaiņo savā vaļā;

- ģimene ir sabiedrībai nevēlama;
- vecāki nerūpējas par sevi;
- nevēlēšanās kaut ko mainīt. [8,94]

Daži autori pat izmanto tādu jēdzienu kā “stipri nelabvēlīga ģimene”, ar to saprotot ģimeni, kurā ir vecāku sociāla nenodrošinātība, un kā sekas tam pastāvīgs psiholoģisks diskomforts, kuru pastiprina alkohola lietošana, asociāla uzvedība, atsvešināšanās no apkārtējiem, huligānisms u.t.t. [20,92]

F. Mustajeva nelabvēlīgu ģimeni raksturo kā ģimeni, kuras kādā noteiktā laika posmā nav spējīgas pretoties destabilizējošiem faktoriem gan ģimenē, gan ārpus tās. Pie tādām ģimenēm F. Mustajeva pieskaita jauktas jeb otro laulību ģimenes, nepilnas, konfliktu, neirostiskas, pedagoģiski vājas un dazorganizētas ģimenes..[17,148]

Kā norāda F Mustajeva riska ģimeņu problēmas ir ļoti dažādas. Tādās ģimenēs parasti ir personīgo interešu kults, katra ģimenes locekļa koncentrēšanās tikai uz savām vajadzībām un to apmierināšanu. Paziņu loks šādām ģimenēm ir nestabils un tie nespēj sniegt palīdzību ģimenes stabilizācijā. Psiholoģiskā atmosfēra ģimenē veido tā sauktos “grūtos” bērnus, jo līdz 90% bērnu no šādām ģimenēm ir ar novirzēm no uzvedības normām. Bērnu socializācija, kuri nākuši no šīm ģimenēm norit stihiski. [17,149]

J. un T. Vasiļkovi runā par ģimenes krīzi vai par ģimeni krīzes situācijā, uzskatot tai par pamatu ekonomisko krīzi, kuras izraisīšanā vainojama valsts politika. Ģimenes sliktās materiālās situācijas rezultātā: vecāki atsakās no paša nepieciešamākā sev un bērniem, tādejādi nenodrošinot pamatvajadzības; vecāki izvairās no bērnu audzināšanas, savas aizņemtības, nesakārtotās personiskās dzīves dēļ; zudusi izpratne par tikumības normām, kas izpaužas kā dažādas atkarības, dzimumizlaidība. [11, 277,283,285]

V. Gurovs nelabvēlīgās ģimenes iedala:

- konfliktu ģimenēs, kurās ir konfliktējošo attiecību tips, un pēc viņa pētījumiem tādu ir 60% no nelabvēlīgām ģimenēm;
- pedagoģiski nespējīga ģimene, kurā zemā pedagoģiskā kultūra apvienota ar nevēlēšanos ko mainīt vai labot;
- amorāla ģimene, kurās ir ne tikai pretrunas vecāku starpā, bet arī sabiedrībā pieņemto tikumisko un uzvedības normu neievērošana. [14, 55,56]

Tātad katru no šo ģimeņu tipus raksturo daudzi un dažādi kritēriji, kuri dažādu autoru skatījumā ir gan atšķirīgi, gan tajā pašā laikā tajos ir daudz kopīga, bet tos var saistīt ar konkrētām problēmām ar kurām nākas saskarties sociālajam pedagogam savā

darbā. Sociālajam pedagogam ir būtiski gan konstatēt šo kritēriju esamību, gan noteikt to līmeni.

Autore secina, ka iemesli pēc kādiem mūsdienās tiek diagnosticētas riska ģimenes var tikt kvalificēti pēc sekojošiem kritērijiem:

- sociālie;
- tiesību;
- medicīniskie;
- psiholoģiskie;
- pedagoģiskie;
- materiālie, kā arī citi kritēriji.

Tātad, kā vairākos iepriekšminētos riska ģimenes raksturojumos minēts, tad ir kādas noteiktas pamatproblēmas, kuras ir cēlonis daudzām un dažādām citām problēmām ģimenē. Parasti gan ļoti reti, kad ģimenē ir tikai viens problēmas veids, jo tās visas ir savā starpā saistītas. Kā autore novērojusi, tad vecāku sociālā nenodrošinātība izsauc psiholoģisku sasprindzinājumu, bet ģimenes materiālā nenodrošinātība ietekmē, piemēram, bērna ēdināšanu ģimenē, kas nosaka bērna pretošanās spējas saslimšanām un bērna organisma attīstību. Daudzās riska ģimenēs bērna problēmas vecākiem neliekas svarīgas, jo viņi ir aizņemti ar savu personīgo problēmu risināšanu, bet rūpēties par bērniem viņiem nepietiek laika un spēka.

Riska faktoros ģimenēs var novērtēt pēc dažādiem kritērijiem, kur katru kritēriju pēc izvērtējuma iedala četros līmeņos:

1. Ģimenē izvērtējamais kritērijs ir pietiekamā līmenī un ir uzskatāms par ģimenes stipro pusi.
2. Kritērijs ir vērtējams kā zems riska līmenis.
3. Kritērijam ir vidējs riska līmenis.
4. Kritērijam ir augsts riska līmenis. [4]

Autore analizējot riska faktoros ģimenēs, iedalīja tos vairākās apakšgrupās, kuras autores praksē visbiežāk sastopamas:

- sociāli – ekonomiskie faktori, pamatvajadzību nodrošināšana,
- attiecības ģimenē,
- vardarbība pret bērnu, šajā gadījumā lielāku uzmanību pievēršot bērna pamešanai novārtā.

Katrā apakšgrupā autore, aprobējot projekta “Risku faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs” materiālus [4], ietvēra tos risku faktoros, kuri būtu jāizvērtē, lai

noteiktu katras konkrētas ģimenes riska līmeni. Nepieciešams novērtēt katras apakšgrupas riska faktora līmeni. Autore šos novērtēšanas kritērijus apkopojusi tabulās, lai varētu tos izmantot praktiskajā darbībā.

1. tabula

Ģimenes sociāli – ekonomisko faktoru riska līmeņi

<i>Riska faktori</i>	<i>Pietiekams līmenis</i>	<i>Zems riska līmenis</i>	<i>Vidējs riska līmenis</i>	<i>Augsts riska līmenis</i>
<i>Vecāku stress</i>	Vecākiem nav nozīmīgu stresu	Vecāki ir nelielā stresā	Vecākiem ir nozīmīgs stress vai ir dzīves pārmaiņas	Vecākiem ir smags dzīves stress vai dzīves pārmaiņas
<i>Sociālais atbalsts vecākiem</i>	Ir atbalsts no radiem, draugiem Izmanto pašvaldības sociālos pakalpojumus	Reizēm ir kontakti ar radiem, draugiem Dažreiz izmanto sociālos pakalpojumus	Neregulāri atbalsta kontakti Neizmanto sociālos pakalpojumus	Vecāki ir izolēti gan emocionāli, gan fiziski. Nav pieejami vai neizmanto sociālos pakalpojumus
<i>Vecāku nodarbinātība</i>	Vecāki ir nodarbināti atbilstoši izglītībai un savai izvēlei	Vecāki ir nodarbināti Bezdarbnieki ar tūlītēju iespēju tikt nodarbinātiem	Vecāki bezdarbnieki, bet ar potenciālu tikt nodarbinātiem	Vecāki bezdarbnieki un bez potenciāla tikt nodarbinātiem
<i>Ģimenes apstākļi</i>	Ir labiekārtots dzīvoklis	Dzīvoklī kopā ar citiem radniekiem	Dzīvoklī dzīvo arī sveši cilvēki vai ir dzīvokli	Nav pastāvīgas dzīvesvietas
<i>Ģimenes ekonomiskie resursi</i>	Resursi pietiek pamatvajadzību apmierināšanai	Resursi pietiek tikai pamatvajadzību apmierināšanai	Resursi neatbilstoši pamatvajadzību apmierināšanai	Resursi nepietiek pamatvajadzību apmierināšanai
<i>Pamatvajadzību nodrošināšana</i>	Pārtika, apģērbs, higiēnas vajadzības nodrošinātas adekvāti	Nepietiekami nodrošinātas pamatvajadzības bērnam rada nelielu kaitējumu vai diskomfortu	Nepietiekami nodrošinātas pamatvajadzības bērnam rada pieaugošu kaitējuma risku	Nepietiekami nodrošinātas pamatvajadzības bērnam rada nozīmīgas ciešanas

Pēc autores domām visgrūtāk nosakāms ir vidējais riska līmenis, jo bieži vien noteikt šķirtni starp kaitējumu un pieaugošu kaitējumu ir ļoti grūti.

Ģimenes attiecību, kā riska faktoru, līmeņi

<i>Riska faktori</i>	<i>Pietiekams līmenis</i>	<i>Zems riska līmenis</i>	<i>Vidējs riska līmenis</i>	<i>Augsts riska līmenis</i>
<i>Vecāku reakcija uz bērnu uzvedību</i>	Reakcija uz bērna uzvedību ir adekvāta	Reakcija uz bērna uzvedību nav atbilstoša	Reaģē uz bērna uzvedību ar dusmām, satraukumu vai bezpalīdzību	Reaģē uz bērna uzvedību vardarbīgi
<i>Pieķeršanās attiecības bērnu un vecāku starpā</i>	Attiecības drošas	Nelielas nesaskaņas attiecībās	Attiecības liecina, ka tās ir traucētas	Attiecību trūkums
<i>Bērna loma ģimenē</i>	Lomas un pienākumi ir atbilstoši sadalīti	Bērniem tiek piešķirtas nepiemērotas lomas, kuru kaitīgās sekas nav uzreiz novērtējamas	Bērna lomām ģimenē ir kaitīgas sekas, kas negatīvi ietekmē bērna attīstību	Bērna lomas ģimenē ierobežo vai aizkavē normālu bērna attīstību

Autore uzskata, ka attiecības ģimenē ir ļoti būtisks riska faktors, kurš bieži vien ir kā sekas nesakārotajam sociāli – ekonomiskajam ģimenes stāvoklim. Tomēr bieži nepareizas attiecības vecāku starpā un bērnu vecāku starpā ir arī materiāli ļoti labi nodrošinātās ģimenēs. Tas īpaši attiecas uz situācijām, kad bērnam tiek piešķirtas tādas lomas, kā izvērtētājs, tiesnesis u.c.

Vardarbības formas ir vairākas. Izšķir fizisko vardarbību, emocionālo vardarbību un bērna pamešanu novārtā. Vardarbības noteikšanai ir vairākas metodikas, kurās izmanto gan vecāku izturēšanās izvērtēšanu, gan bērna ārējā izskata un uzvedības izvērtēšanu. Vardarbība pret bērnu ģimenē, kas izpaužas kā fiziskā un seksuālā vardarbība, ir īpaši analizējams tāpēc autore to šajā darbā sīkāk neapskata, bet šajā gadījumā autore lielāku uzmanību pievēršusi vecāku bīstamās rīcības, uzraudzības trūkumam un emocionālam kaitējumam kā riska faktoriem, kuriem tiek noteikti riska līmeņi.

Autore uzskata, ka bērniem, kuri mācās šajās korekcijas klasēs, visbiežāk novērojami vecāku nodarījumi, kuri izpaužas kā emocionāli kaitējumi, uzraudzības trūkums un arī vecāku bīstama rīcība.

Vardarbības ģimenē riska līmeņi

<i>Riska faktori</i>	<i>Pietiekams līmenis</i>	<i>Zems riska līmenis</i>	<i>Vidējs riska līmenis</i>	<i>Augsts riska līmenis</i>
<i>Vecāku bīstamās rīcības</i>	Vecāki uzaugot un aprūpējot bērnus garantē drošību un pasargā no traumām	Vecāku rīcība pakļauj bērnus riskam, ka tiks nodarītas sāpes, gūti ievainojumi	Vecāku rīcība pakļauj bērnus riskam, ka tiks nodarītas ievērojamas sāpes, gūti vidēji smagi ievainojumi	Vecāku rīcība pakļauj bērnus riskam, ka tiks gūti smagi ievainojumi
<i>Vecāku emocionālais kaitējums</i>	Bērnam ir normāla sociālā funkcionēšana	Bērnam ir funkcionēšanas traucējumi sakarā ar pamešanu novārtā	Bērnam ir uzvedības problēmas, kas pasliktina sociālās attiecības un lomas	Bērnam ir plaši emocionāli vai uzvedības traucējumi
<i>Vecāku uzraudzības trūkums</i>	Uzraudzība atbilst bērna vecumam	Uzraudzības trūkums rada bērnam diskomfortu	Uzraudzības trūkums rada bērnam pieaugoša kaitējuma risku	Uzraudzības trūkums rada bērnam risku gūt nenovēršamu kaitējumu

Līdzīgi iespējams izvērtēt riska līmeņus pārējo būtisku ģimenes funkciju veikšanā.

Tomēr autore uzskata, ka tas ir iespējams tikai, ja:

- ģimene ir labi iepazīta,
- ar bērnu un ģimeni izveidojies labs kontakts,
- ģimene uztic visu nepieciešamo informāciju.

Autore kā būtiskāko uzskata riska ģimenes ietekmi uz bērnu, viņa fizisko, intelektuālo, sociālo attīstību, kas būtiski ietekmē bērna socializāciju.

Katras ģimenes sociālās labklājības izvērtēšanai tiek izmantota matrica, kuru savā darbā pielietojusi arī autore, lai noteiktu vai ģimene pieder riska grupai. Šajā gadījumā ģimenes labklājība tiek izvērtēta no ģimenes kā audzināšanas institūcijas viedokļa.

Matrica ģimenes sociālās labklājības noteikšanai [20, 110-111]

Nr.	Ģimenes rādītāji	Balles
1.	Ģimenes sastāvs	
	māte, tēvs, vecāmāte, vectēvs	5
	tikai māte un tēvs	4
	māte un patēvs, tēvs un pamāte	3
	tēvs vai māte	2
	nav vecāku, ir vecvecāki vai citi radnieki	1
2.	Ģimenes dzīves apstākļi	
	labiekārtots dzīvoklis	5
	dzīvoklis kopā ar vecvecākiem	4
	vairāk kā viena istaba komunālā dzīvoklī	3
	viena istaba komunālā dzīvoklī	2
	istaba bez ērtībām	1
3.	Ģimenes ienākumi	
	praktiski var sev neko neatteikt	5
	pamatā naudas pietiek, bet, lai iegādātos ilglaicīgas lietošanas lietas, jāņem aizņēmums vai kredīts	4
	ikdienas pirkumiem naudas pietiek, bet apģērba iegāde sagādā grūtības	3
	dzīvo no algas līdz algai	2
	naudas līdz algai nepietiek	1
4.	Ģimenes pedagoģiskais stils	
	pastāvīgs atbalsts, saprātīgs prasīgums pret bērnu, demokrātiskas attiecības, uzticības atmosfēra	5
	akla mīlestība, hiperaprūpe, emocionāla uzbāzība	4
	vecāki pirmkārt orientēti uz savu personīgo dzīvi, saglabājot labvēlīgu, draudzīgu attieksmi pret bērniem	3
	vienaldzība, nerūpējas par bērniem, bērnu nepieskatīšana, bērni kā papildus slogs un papildus problēma dzīvē	2
	saspīlētas-konflikta attiecības starp bērniem un vecākiem, pret bērniem dažādas vardarbības formas	1

5.	Ģimenes dzīvesveida līmenis	
	savstarpēja atbalsta, labvēlības un mīlestības atmosfēra	5
	veselīgs dzīves veids, bet bez emocionālas nokrāsas: bez strīdiem un bez īpašas piesaistes, dzīve “aiz ieraduma”	4
	ģimenē ir strīdi, skandāli, viens no vecākiem ir tendēts uz iedzeršanu	3
	vecāku sodāmība, dzeršana, kaušanās, izteikta garīgās atpalcības forma vienam vai abiem vecākiem	2
	atrodas alkoholiķu vai narkomānu uzskaitē, asociāla uzvedība	1
6.	Bērni kā vērtība ģimenē	
	bērni – galvenā ģimenes vērtība	5
	bērni – vienlīdzīga vērtība	4
	bērni papildina laulāto attiecības	3
	bērni – sociālā statusa elements: “kā visiem”	2
	bērni – slogs, sagādā tikai papildus rūpes un uztraukumus	1
7.	Skolas un ģimenes sadarbība	
	augsta iesaistīšanās pakāpe skolas dzīvē, palīdzība skolai, augsta informētība par bērna gaitām skolā	5
	vēršanās pie pedagogiem audzināšanas jautājumos, pedagogu autoritātes atzīšana, regulāra piedalīšanās vecāku sapulcēs	4
	interese par skolas dzīvi ir vienpusēja: tikai mātei	3
	skolas pedagoģisko metožu kritika, izvairīšanās no piedalīšanās vecāku sapulcēs	2
	nav intereses par bērna skolas gaitām, apzināta bērna skolas apmeklējumu ierobežošana	1

Pēc iegūto datu par konkrēto ģimeni izvērtēšanas, tik summētas balles. Ja ģimene ieguvusi 21 un mazāk balles, tad tā atzīstama kā paaugstināta riska ģimene, jo mazāks iegūto baļļu skaits jo augstāka ģimenes riska pakāpe. Ja ģimene ieguvusi no 22 līdz 30 ballēm, tad tas raksturo, ka ģimene ir pieļaujāmās normas robežās. 31 un vairāk iegūtās balles liecina, ka ģimene ir labvēlīga, pie tam jo vairāk iegūto baļļu, jo stabilāka ir ģimenes labklājība. [20,111]

Līdzīgi iespējams vērtēt arī citus parametrus, kuri vairāk attiecināmi uz bērnu. Autore līdzīgu vērtēšanas sistēmu izmantoja vērtējot:

- bērna veselības stāvokli;

- bērna sekmes;
- bērna uzvedību skolā,
- bērna saskarsmi ārpus skolas;
- bērna izvirzītos dzīves mērķus.

5. tabula

Matrica bērna sociālās labklājības noteikšanai [20, 199-203]

Nr.	Sociālais raksturojums	Balles
1.	Sekmes skolā	
	labas	5
	apmierinošas	4
	neapmierinošas	3
	pametis skolu, strādā	2
	pametis skolu, nestrādā	1
2.	Bērna veselība	
	praktiski vesels	5
	bieži slimo, bet normas robežās atbilstoši savai attīstībai	4
	ir hroniskas slimības	3
	garīgā atpalcība	2
	ir iedzimtas pataloģijas, neuro – psihiskās saslimšanas	1
3.	Bērna uzvedība skolā	
	laba	5
	apmierinoša	4
	neapmierinoša	3
	daudzkārt novērota asociāla uzvedība	2
	ir policijas uzskaitē	1
4.	Bērna saskarsme ārpus skolas	
	notiek pamatojoties uz kopīgām nodarbībām pulciņos, kopīgām pozitīvām interesēm	5
	saskarsmei pēc interesēm nav sistēmas, vienreizējas tikšanās brīvā laika pavadīšanai	4
	saskarsme balstās uz nelietderīgu brīvā laika pavadīšanu	3

	asociālas grupas, kuras orientētas uz alkohola lietošanu, sīku huligānismu, kautiņiem, toksisku vielu lietošanu	2
	kriminālas grupas, sastāvoši policijas uzskaitē, tieksme uz sīkām zādībām, transporta līdzekļu aizdzīšanu, narkotikas	1
5.	Bērna dzīves mērķi	
	stingri noteikti, konstruktīvi dzīves plāni, tieksme sasniegt nospraustos mērķus	5
	pozitīva orientācija formulējot dzīves mērķus, bet priekšstats par to sasniegšanas ceļiem un līdzekļiem neskaidri, nenoteikti	4
	nav konkrētu nākotnes plānu un mērķu, vai šie plāni ir nereāli, sociāli nenobrieduši, infantilisms, cerība uz veiksmi	3
	orientācija uz mērķi ir ar negatīvu nokrāsu, primitīvi, referenta grupa – vienaudži ar asociāli virzītām interesēm	2
	izteikti negatīva, asociāla orientācija uz dzīves mērķiem, nav motivācijas uz sabiedriski lietderīgu darbu, intereses aprobežotas, likuma pārkāpumi, policijas uzskaitē	1

Autore veicot situācijas izpēti, lai noskaidrotu riska ģimenes un noteiktu riska faktoru līmeņus šajās ģimenēs, izmantoja abu matricu apkopojumu ģimenes sociālās labklājības noteikšanai, gan riska līmeņu noteikšanas kritērijus.

Riska ģimenes var iedalīt trīs grupās:

1. Preventīvās, tās ir ģimenes, kurās problēmas nav izteiktas un kuras atronas risku attīstības sākuma stadijā.
2. Ģimenes, kurās sociālās un citas pretrunas saasinās ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, kā arī attiecības ar apkārtējiem līdz kritiskajam līmenis.
3. Ģimenes, kuras zaudējušas jebkuru dzīves perspektīvu, inertas attiecībā uz savu un savu bērnu likteni. [20,94]

Autore uzskata, ka darbs ar šādām ģimenēm jāuzsāk pēc iespējas ātrāk, jo negatīvā pieredze, kuru bērns iegūst dzīvojot riska ģimenē ir ļoti liela un vēlāk ietekmē bērnu visā viņa turpmākajā dzīvē. Tāpēc svarīgi izzināt pēc iespējas vairāk par iespējamo darbību, palīdzības sniegšanai riska ģimenēm.

2. Sociālpedagoģiskās darbības iespējas ar riska ģimenēm

Kā pozitīvu ģimenes krīzes situācijā var vērtēt vienīgi to, ka šajos gadījumos ģimenes ietekmes sfērā tiek iesaistīti speciālisti – skolotāji, sociālie pedagogi, sociālie darbinieki u.c.

Savā darbā ar riska ģimeni, katram speciālistam un tātad arī sociālajam pedagogam ir jābalstās uz galveno atzinumu, ka ģimenei ir vienreizēja ietekme uz bērnu. Tāda darba pieredze ļauj secināt, ka bērni var sasniegt savā attīstībā augstāko personības potenciālu, ja viņi ir auguši drošā, prognozējamā vidē, kurā tiek nodrošināta normāla aprūpe un dabīga, normāla atkarība no pārējiem ģimenes locekļiem. Kā secināts vairāku speciālistu pētījumos, tikai nodrošinot bērniem drošību, ikdienas rūpes par viņu, veidojas stipras saites starp bērniem un vecākiem, kuras spēj saglabāties daudzus gadus. Tieši šī savu sakņu apzināšanās palīdz vēlākajos gados novērtēt savus zaudējumus un ieguvumus. [20,89]

Pie speciālistiem bieži vēršas ģimenes, kurās no paaudzes paaudzē ir atsvešināšanās, dažādas krīzes un zaudējumi, dažāda veida traumas, bet bērni atkārtoti savu vecāku kļūdas. Tāpēc speciālistiem, strādājot ar šādām ģimenēm, kā viens no būtiskiem uzdevumiem izvirzāms – palīdzēt jaunajai paaudzei izbēgt no bailēm, atsvešinātības, sociālas ignorēšanas, no savas ģimenes un iepriekšējo paaudžu negatīvās pieredzes. [20,90]

Speciālisti, kuri cenšas palīdzēt bērnam vai pieaugušajam, neņemot vērā viņa piekēršanos ģimenei, pakļauj šo cilvēku liela riskam. Ignorējot izveidojušās attiecības starp bērnu un vecākiem, kā arī citiem ģimenes locekļiem, kā arī ģimenē pieņemtās uzvedības normas, palīdzība var sniegt tikai īslaicīgu atvieglojumu. [20,90]

Tāpēc autore piekrīt R Ovčarovai, ka ģimene ir viens no galvenajiem sociālā pedagoga darbības objektiem. Tā kā riska ģimenēs bieži vien pagātne ir viņu tagadne, bet tagadne it bērnu nākotne, tāpēc autore uzskata, ka ļoti būtiski ir strādāt ar ģimeni, palīdzēt ģimenei, lai tādejādi mainītos ģimenes vide, kura ir tik būtiska bērna gan fiziskai, gan personības attīstībai. [19, 77]

Lai zinātu ar kādām ģimenēm jāstrādā būtiski ir savākt datu bāzi par skolēniem un viņu ģimenēm, noskaidrot viņu vajadzības un problēmas. [5, 71] Autore šādas datu bāzes apstrādei izmantoja iepriekšējā nodaļā apskatītos kritērijus.

Darbā ar riska ģimeni jāņem vērā, ka tām ir tipiska sekojoša uzvedība:

- netiek ievērotas iepriekšējās norunas par plānoto tikšanos ar speciālistiem, konsultācijām,
- netiek nodrošināta nepieciešamā vajadzīgā ģimenes locekļa klātbūtne,
- uz tikšanos ar speciālistiem nekad neierodas laikus un nekad nepiezvana,
- viņiem trūkst laika izjūtas (diena, nedēļa, mēnesis),
- uz pārrunām ar speciālistu pieaicina radnieku vai paziņu,
- tikšanās laikā, īpaši ja tā notiek dzīves vietā, var klausīties radio, skatīties televīziju, veikt kādus saimnieciskus darbus,
- nav spējīgi saistīti runāt ne par sevi, ne citiem,
- pastāvīgi strīdas ar draugiem, kas var pāraugt arī kautiņos. [20,93]

Tādām ģimenēm ir raksturīgi: neuzticēšanās; aizdomīgums; visa noliegšana; impulsivitāte; nepacietība; nepārtrauktas vajadzības pēc kaut kā; uztraukums; nepietiekamas zināšanas un iemaņas; nepraktiskums; niknums, kas robežojas ar cietsirdību. Vecāku uzvedība šādās ģimenēs bieži vien atgādina maza bērna uzvedību, kuri nespēj atrast kontaktu ar pieaugušajiem, jo bieži vien šie vecāki palikuši tajā attīstības stadijā, kad pārdzīvojuši dziļas krīzes stāvokļus.

R. Ovčarova piedāvā vairākus palīdzības modeļus ģimenei:

1. Pedagoģiskais modelis, kurš balstās uz hipotēzi par nepietiekamu vecāku pedagoģisko kompetenci.
2. Sociālais modelis, kuru izmanto tajos gadījumos, kad ģimenes grūtības ir nelabvēlīgu apstākļu rezultāts.
3. Psihoģiskais modelis, kuru izmanto, kad bērnam ir saskarsmes problēmas, kas saistītas ar ģimenes locekļu personības īpatnībām.
4. Diagnostiskais modelis, kas balstās uz pieņēmumu, ka vecākiem ir speciālo zināšanu deficīts par savu bērnu un ģimeni. Šajā gadījumā diagnostikas objekts ir ģimene.
5. Medicīniskais modelis, kad ģimenes problēmu pamatā ir slimības. [19, 346,347}

Autore uzskata, ka bieži darbā ar ģimeni izmantot vienu palīdzības modeli ir neefektīvi, jo, kā tika analizēts iepriekšējā diplomdarba nodaļā, tad pārsvarā gadījumu riska ģimenēm ir kāda pamatproblēma, kura ir par cēloni vairākām citām problēmām. Tāpēc lietderīgi sarežģītākos gadījumos iesaistīt speciālistu komandu, kura vienlaicīgi vai secīgi darbā ar ģimeni izmantotu vairākus palīdzības modeļus.

Arī V. Gurovs piedāvā vairākas pieejas darbam ar ģimeni, bet autorei pieņemamākā un tā, kas saistās ar sociālā pedagoga darbības principiem, ir pedagoģiskā pieeja saturam un tehnoloģijām darbā ar ģimeni. V. Gurovs piedāvā eksperimentāli pamatotu modeli sociālā pedagoga darbam ar ģimeni, kurā iekļauti sekojoši komponenti:

- speciālista personīgo priekšstatu esamība par palīdzības saturu ģimenei un ģimenes priekšstatiem par šīs palīdzības saturu un par palīdzības sniegšanas formām;
- plaša ģimenes kā sistēmas un katra ģimenes locekļa kā personības izpēte;
- ģimeņu diferenciacija tipos pēc ģimenes struktūru deformācijas;
- sociālās ietekmes programmas izstrāde, kura būtu gan audzinoša, gan koriģējoša;
- kontakta nodibināšana ar ģimeni kā sistēmu ar mērķi realizēt sociālās ietekmes programmu;
- korekcijas un audzināšanas darbības ģimenē izvērtēšana, lai veiktu nepieciešamās izmaiņas programmā. [14, 44]

Autore uzskata, ka labs kontakts ar ģimeni jācenšas nodibināt pēc iespējas ātrāk, jo riska ģimenes bieži vien cenšas slēpt savas problēmas, un tas varētu iespaidot izpētes procesu esošajām problēmām ģimenē. Tāpēc būtu svarīgi ievērot sekojošas kontaktu nodibināšanas stadijas:

1. Tiek noņemts saspringums, trauksme un neuzticība, kas valda vecākos attiecībā pret pedagogu, akcentējot visu pozitīvo, kas sociālajam pedagogam zināms par ģimeni.
2. Vecākiem ļaut izrunāties un sociālajam pedagogam saglabāt klausītāja lomu.
3. Sociālais pedagogs pārslēdz vecāku uzmanību uz nepieciešamību paaugstināt prasīguma līmeni pret sevi un katru ģimenes locekli.
4. Sociālais pedagogs pāriet uz atsevišķu negatīvu personības īpašību apspriešanu katram no ģimenes locekļiem.
5. Uzticība ir iemantota un var sākt sadarbību.
6. Sociālais pedagogs veic audzināšanas un korekcijas darbību. [14, 59]

Tātad sociālā pedagoga darbs ar ģimeni notiek pēc noteiktiem posmiem:

1. Pēc saņemtā signāla par to, ka tiek pārkāptas bērna tiesības, sociālais pedagogs veic situācijas pirmreizējo izvērtēšanu.
2. Notiek sākotnējās informācijas ieguve, izmantojot visdažādākos informācijas avotus.

3. Iegūtās informācijas apkopošana un ģimenes riska līmeņa noteikšana.
4. Sociālā pedagoga tikšanās ar bērnu, pēc kuras sociālais pedagogs izdara secinājumus, ņemot vērā gan bērna atbildes, gan viņa izskatu un uzvedību, gan izvairīšanos no noteiktas tēmas jautājumiem.
5. Sociālā pedagoga tikšanās ar ģimeni, kurā, kā uzskata autore, būtu jāņem vērā iepriekš aprakstītās kontaktu dibināšanas stadijas.
6. Tiek apkopota visa iegūtā informācija.
7. Tiek izstrādāts darbības plāns darbam ar riska ģimeni tās rehabilitācijai un vecāku audzināšanas spēju paaugstināšanai.
8. Turpinās regulāra ģimenes apmeklēšana viņas dzīves vietā. [20,107-109]

Speciālistam, strādājot ar riska ģimeni, jāievēro, ka katrā ģimenē ir virkne individuālu īpatnību un ka tās dažādi reaģē uz iejaukšanos no ārpuses, lai kāda arī šī iejaukšanās būtu, tāpēc mērķtiecīgi izmantot gan tiešo, gan netiešu ģimenes ietekmēšanas veidu. Gan vienā, gan otrā gadījumā ne tikai speciālistiem jāizvērtē situācija ģimenē, bet jāpalīdz izvērtēt šo situāciju arī ģimenei pašai. [15, 220]

Autore savas sociālpedagoģiskās darbības plānošanai ar riska ģimeni izmantojusi vairāku autoru ieteikumus, jo tajos daudz kopīga, bet ir arī atšķirības, kuras varētu tikt izmantotas atsevišķu specifisku gadījumu risināšanā. Par pamatu savas darbības plānošanai autore izmantojusi V. Gurova piedāvāto modeli.

3. Situācijas izpētes Rīgas 71. vidusskolas 7. klasēs rezultātu analīze

Veicot situācijas izpēti Rīgas 71. vidusskolā, autore izvēlējās septītās klases, jo šajā klašu grupā 7.b klase ir korekcijas klase, kurā parasti ir riska grupas bērni, bet sākot izpēti un veicot pārrunas un interviju (1. pielikums) ar pārējo 7. klašu skolotājiem un klašu audzinātājiem autore secināja, ka arī šajās klasēs problēmas ir līdzīgas. Tāpēc izpētē tika iekļautas visas septītās klases kopumā 93 skolēni un viņu ģimenes.

Pirms ģimeņu izpētes autore anketēja 20 skolēnus no 7. klasēm, kuriem ir uzvedības problēmas skolā. Anketā ietverti, gan slēgti, gan atvērti jautājumi. (2. pielikums) Anketējamo skolēnu vecums 13 līdz 15 gadi, 13 zēni un 7 meitenes.

Anketēšanā tika iegūti sekojoši rezultāti:

1. 10 no aptaujātajiem skolēniem dzīvo kopā ar vienu no vecākiem: 8 kopā ar māti, bet 2 kopā ar tēvu. 2 skolēni dzīvo pie vecvecākiem. 5 skolēni ir vienīgie bērni ģimenē.

Iegūtie rezultāti apliecina, ka tieši nepilnajās ģimenēs, kurās ir vairāki bērni, bērniem ir uzvedības un mācību problēmas, jo vecāks nespēj veltīt pietiekošu uzmanību.

2. 11 skolēni atzīst, ka viņi ir neapmierināti ar dzīves apstākļiem, bet 3 – ka drīzāk ir neapmierināti nekā apmierināti.

Tas norāda, ka bērns izvērtē un zina, ka apstākļi ģimenē varētu būt savādāki. Iespējams, ka bērni te iekļauj gan dzīvesvietu, gan attiecības ģimenē.

3. Tikai 3 bērniem ir sava istaba, tātad nodrošināti labi apstākļi mācībām, atpūtai.
4. Kā labas attiecības ar vecākiem vērtē 5 skolēni, kā sliktas – 11 skolēni (no tiem 6 meitenes), bet nevar novērtēt – 4 skolēni.

Var secināt, ka tās 6 meitenes, kuras bija neapmierinātas ar dzīves apstākļiem ir arī sliktas attiecības ar vecākiem.

5. Brīvo laiku kopā ar vecākiem pavada tikai 7 no aptaujātajiem skolēniem.

Tas liecina par atsvešinātību starp bērniem un vecākiem, par saskarsmes problēmām ģimenē.

6. 5 skolēni var uzticēties mammai, 2 – tēvam, 5 citam ģimenes loceklim, bet 8 skolēni nezina kuram varētu uzticēties.

Tā kā sociālā pedagoga darbs ar bērnu ir balstīts uz savstarpēju uzticēšanos, tad bērna neticība saviem tuvākajiem var sarežģīt iespējas palīdzēt.

7. Bērni nevarēja norādīt neko konkrētu, kas viņiem patīk vecākos.

Tas atkal liecina par attiecību problēmām ģimenē.

8. 14 skolēni, kuriem ir brāļi vai māsas, attiecības ar tiem vērtē kā labas vai normālas, bet 6 skolēni kā sliktas.
9. Par 8 skolēnu mācībām interesējas mamma, par 2 – tēvs, par 2 – vecvecāki, bet 8 skolēni norādīja, ka par viņu mācībām neviens neinteresējas.

Interesēšanās par mācībām norāda vai bērns vispār ir svarīgs ģimenei, vai ģimene kontaktējas ar bērnu. Bērnam šī uzmanība ir ļoti svarīga, kaut arī reizēm liekas, ka viņš pats ar visu tiek galā un pusaudzīm nav svarīga vecāku uzmanība.

10. 10 skolēni nevarēja nosaukt, kas nepieciešams ģimenei, lai tā būtu laimīga, 6 skolēni atzīmēja, ka nepieciešams darbs un nauda, 4 – ka lai vecāki nelietotu alkoholu, 4 – ka jāuzlabo attiecības ģimenē, 1 skolēns uzskata, ka, ģimenei kopā kaut kur jāaizbrauc.

Šajās atbildēs saskatāmi iemesli, kāpēc bērni nejūtas labi savās ģimenēs un neuzskata tās par laimīgām.

Katrā klasē visi skolēni un viņu vecāki tika anketēti, intervēti priekšmetu skolotāji, klašu audzinātāji un veikta pedagoģiskā novērošana. Katra skolēna un viņa ģimenes izvērtēšanai tika izmantotas matricas labklājības līmeņa noteikšanai (4. un 5. tabulas).

6. tabula

Ģimenes pēc to sastāva

Ģimenes sastāvs	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Māte, tēvs, vecāmāte, vecaistēvs	1	1	-	3
2.Māte un tēvs	6	9	22	6
3.Māte un patēvs, tēvs un pamāte	5	3	4	1
4.Māte vai tēvs	9	5	-	14
5.Nav vecāku (audzina citi radnieki)	1	1	-	2

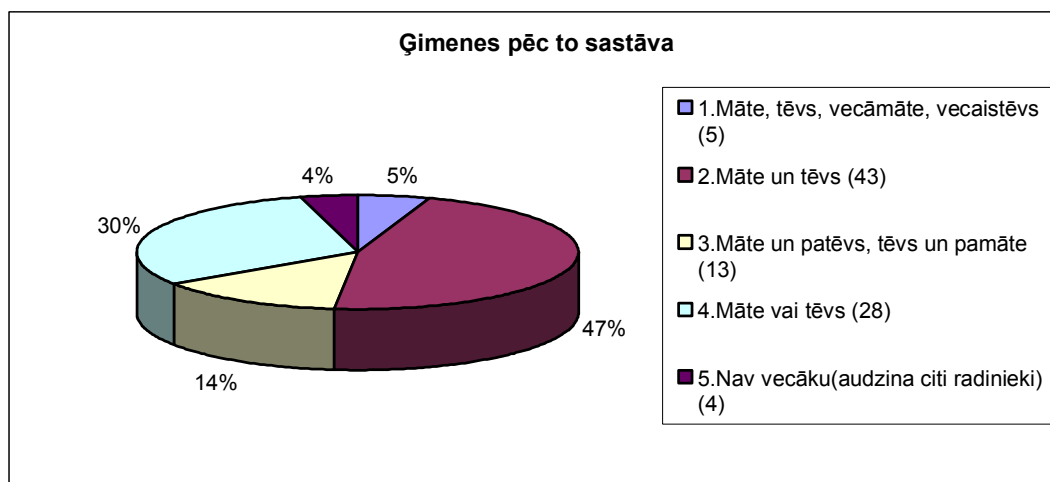
Analizējot skolēnu ģimeņu sastāvu, autore secināja, ka gandrīz pusei bērnu katrā klasē ģimenes sastāvs var būt riska faktors. Uz kopējā fona labā nozīmē izceļas 7.v klase, kuras skolēniem ir optimāls ģimenes sastāvs.

Veicot kopsavilkumu un tā analīzi par situāciju septīto klašu skolēnu ģimenēs, par kritisku to var uzskatīt 4 skolēniem, kurus neaudzina vecāki, bet gan vecvecāki vai citi radnieki.

Jāatzīmē, ka paplašinātā ģimenē tiek audzināti tikai divi skolēni, bet šis fakts vat tikt vērtēts gan pozitīvi, gan negatīvi, tāpēc nepieciešama šo ģimeņu sīkāka izpēte.

Kopsavilkums par ģimeņu sastāvu septītajās klasēs attēlots diagrammā.

1. diagramma

47 skolēniem, jeb 50,5% septīto klašu skolēnu nav pilnas ģimenes, tātad šajās ģimenēs tas ir riska faktors, bet tikai dažāda līmeņa.

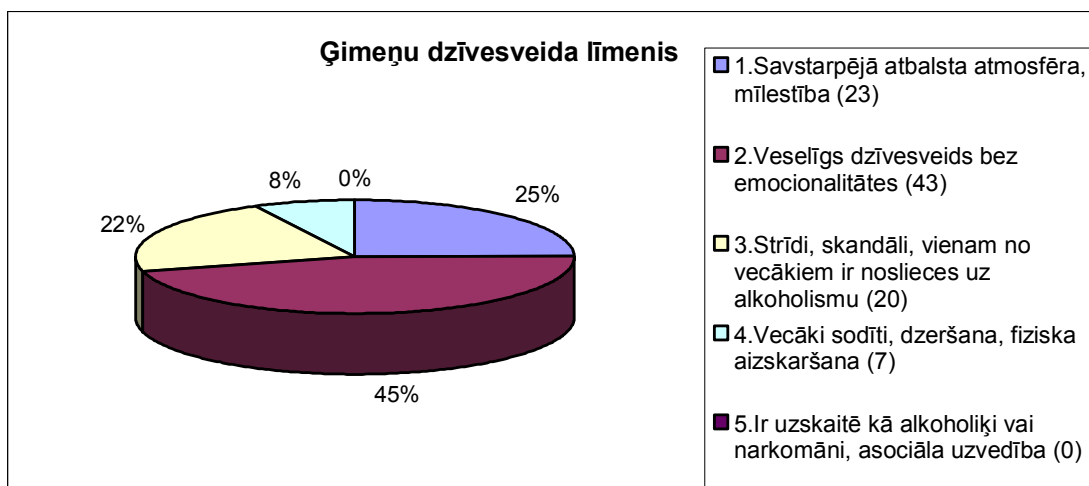
7. tabula

Ģimeņu dzīvesveida līmenis

Dzīvesveida rādītāji	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1. Savstarpējā atbalsta atmosfēra, mīlestība	4	12	-	7
2. Veselīgs dzīvesveids bez emocionalitātes	11	6	21	5
3. Strīdi, skandāli, vienam no vecākiem ir noslieces uz alkoholismu	5	1	4	10
4. Vecāki sodīti, dzeršana, fiziska aizskaršana	2	-	1	4
5. Ir uzskaitē kā alkoholiķi vai narkomāni, asociāla uzvedība	-	-	-	-

Analizējot ģimeņu dzīvesveida rādītājus, autore secina, ka zems vai vidējs riska līmenis ir katras klases kāda skolēna ģimenei. Vērtējot pēc šiem parametriem augsts riska līmenis nav nevienā ģimenē. Vissatraucošākā situācija ir 7.a un 7.g klašu skolēnu ģimenēs, kur vidējs riska līmenis ir atbilstoši 10% un 15% ģimeņu, bet kopumā kā riska faktori tie ir 31% un 53% šo ģimeņu.

2. diagramma

Kopā septītajās klasēs ģimeņu dzīvesveids ir kā risks 30% ģimeņu.

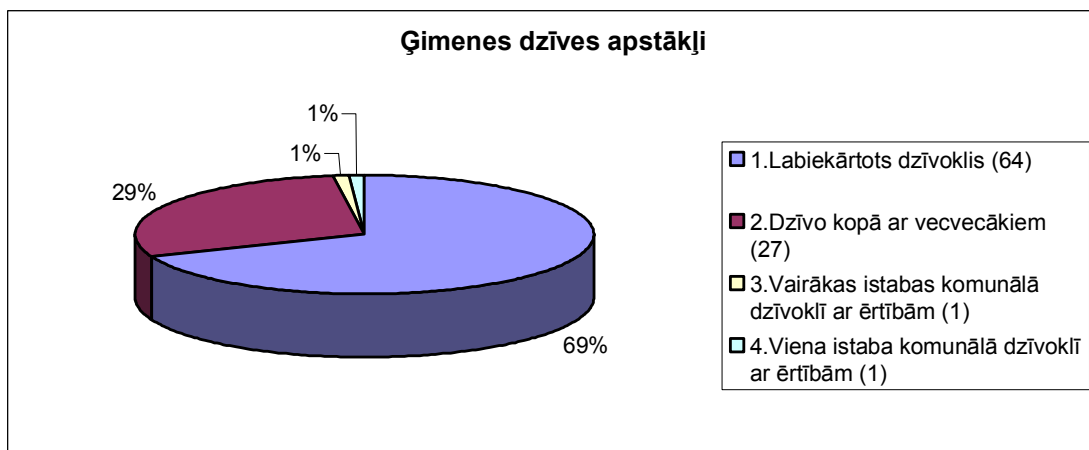
8. tabula

Ģimenes dzīves apstākļi

Dzīves apstākļu raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1. Labiekārtots dzīvoklis	10	19	19	16
2. Dzīvo kopā ar vecvecākiem	11	-	6	10
3. Vairākas istabas komunālā dzīvoklī ar ērtībām	-	-	1	-
4. Viena istaba komunālā dzīvoklī ar ērtībām	1	-	-	-

Ģimeņu dzīves apstākļu analīze liecina, ka vienai ģimenei tas uzskatāms par augsta līmeņa riska faktoru, bet vienai kā vidēja līmeņa riska faktors.

3. diagramma

Ģimeņu dzīves apstākļu raksturojums 98% septīto klašu skolēnu vērtējams kā labs vai ar ļoti zemu riska līmeni.

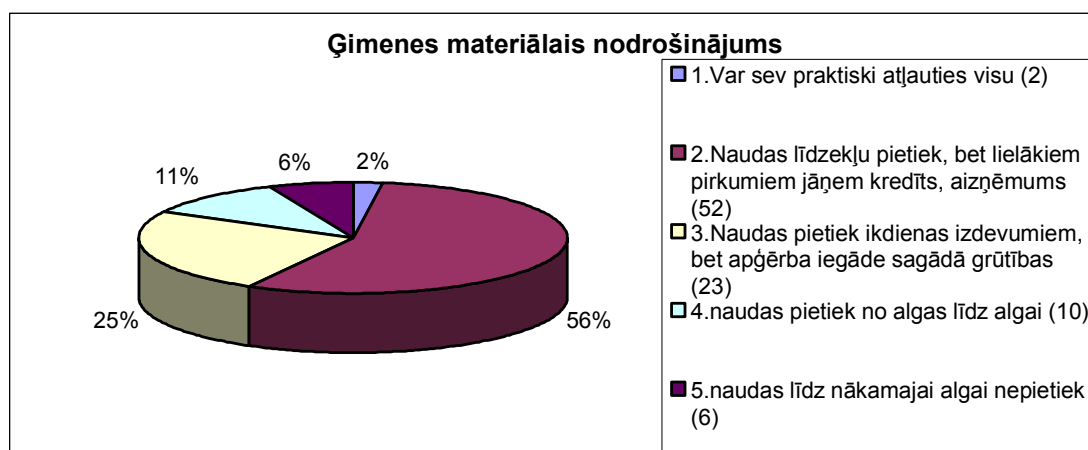
8. tabula

Ģimenes materiālais nodrošinājums

Materiālā nodrošinājuma raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Var sev praktiski atļauties visu	1	-	-	1
2.Naudas līdzekļu pietiek, bet lielākiem pirkumiem jāņem kredīts, aizņēmums	7	12	24	9
3.Naudas pietiek ikdienas izdevumiem, bet apģērba iegāde sagādā grūtības	9	4	2	8
4.Naudas pietiek no algas līdz algai	5	3	-	2
5.Naudas līdz nākamajai algai nepietiek	-	-	-	6

Ģimeņu materiālā nodrošinājuma izvērtējums, ļauj secināt, ka tam ir visaugstākais riska līmeņu rādītājs ģimenēs. Kā ļoti augsts riska līmenis tas ir katrai ceturtajai 7.g klases skolnieka ģimenei. Arī pārējās klasēs kā riska līmeni to var atzīt 7.a klasē – 63% ģimeņu, 7.b klasē – 36%, 7.v klasē – 7%, 7.g klasē – 61% ģimeņu. Kā autore secināja diplomdarba teorētiskajā daļā, tad parasti tas cēlonis vairākiem citiem riskiem ģimenē.

4. diagramma

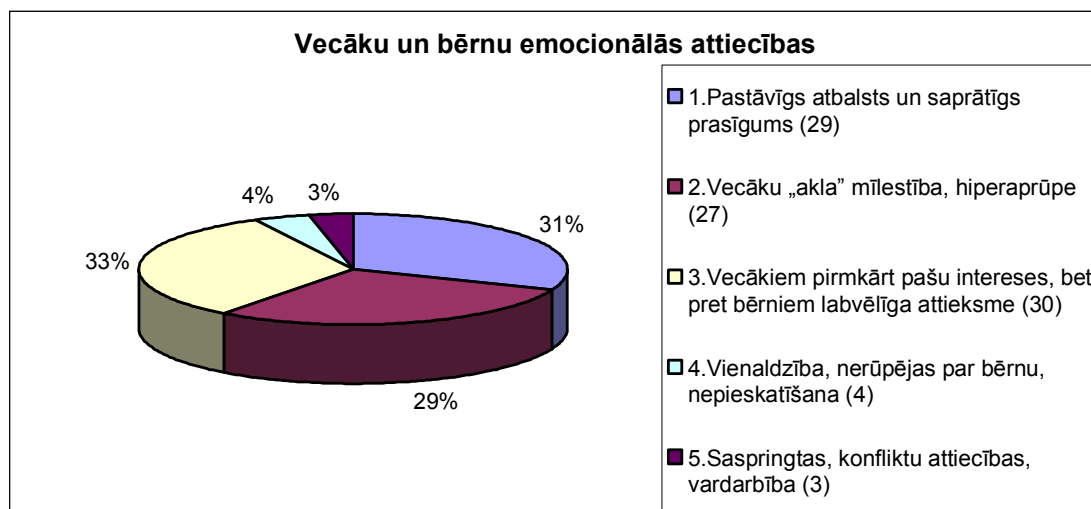
41,9% septīto klašu skolēnu ģimeņu ir riska faktors ģimenes sliktais materiālais nodrošinājums.

Vecāku un bērnu emocionālās attiecības

Attiecību raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Pastāvīgs atbalsts un saprātīgs prasīgums	4	11	7	7
2.Vecāku „akla” mīlestība, hiperaprūpe	11	3	13	-
3.Vecākiem pirmkārt pašu intereses, bet pret bērniem labvēlīga attieksme	6	3	5	16
4.Vienaldzība, nerūpējas par bērnu, nepieskatīšana	1	2	-	1
5.Saspringtas, konfliktu attiecības, vardarbība	-	-	1	2

Analizējot bērnu un vecāku emocionālās attiecības, autore situāciju vērtē kā ļoti satraucošu, jo 7.a klasē tikai 4,5% ģimeņu šīs attiecības vērtējamās kā labas, pārējās klasēs šāds vērtējums ir 26% līdz 57% ģimeņu.

5. diagramma

39,8% ģimeņu emocionālajām attiecībām ģimenēs ir dažāda līmeņa riski.

Salīdzinot materiālās situācijas izvērtējumu ģimenēs, ģimenes dzīvesveida izvērtējumu, emocionālo attiecību un ģimenes sastāva izvērtējumu autore secina, ka dažādi riska faktori sastopami katrā trešajā ģimenē, kuras autore bija iekļāvusi pētījumā.

Analizējot ģimenes un skolas sadarbību, autore secina, ka katrā no septītajām klasēm ir tikai daži vecāki, kuri aktīvi iesaistās skolas dzīvē. Izvērtējot otro sadarbības

kritēriju (skat. 10. tabulā), lielākajai daļai ģimeņu tā ir vecāku sapulču apmeklēšana un pasīva piedalīšanās tajās, bet daļai pedagoga autoritātes atzīšana un tikai daži vecāki vēršas pēc padoma pie pedagoga audzināšanas jautājumos.

9. tabula

Ģimenes sadarbības ar skolu raksturojums

Ģimenes un skolas sadarbības raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1. Augsta iesaistīšanās pakāpe skolas dzīvē, palīdzība skolai, augsta informētība par bērna gaitām skolā	6	-	3	3
2. Vēršanās pie pedagogiem audzināšanas jautājumos, pedagogu autoritātes atzīšana, regulāra piedalīšanās vecāku sapulcēs	6	17	17	18
3. Interese par skolas dzīvi ir vienpusēja: tikai mātei	3	-	4	5
4. Skolas pedagoģisko metožu kritika, izvairīšanās no piedalīšanās vecāku sapulcēs	10	1	2	-
5. Nav intereses par bērna skolas gaitām, apzināta bērna skolas apmeklējumu ierobežošana	3	1	-	-

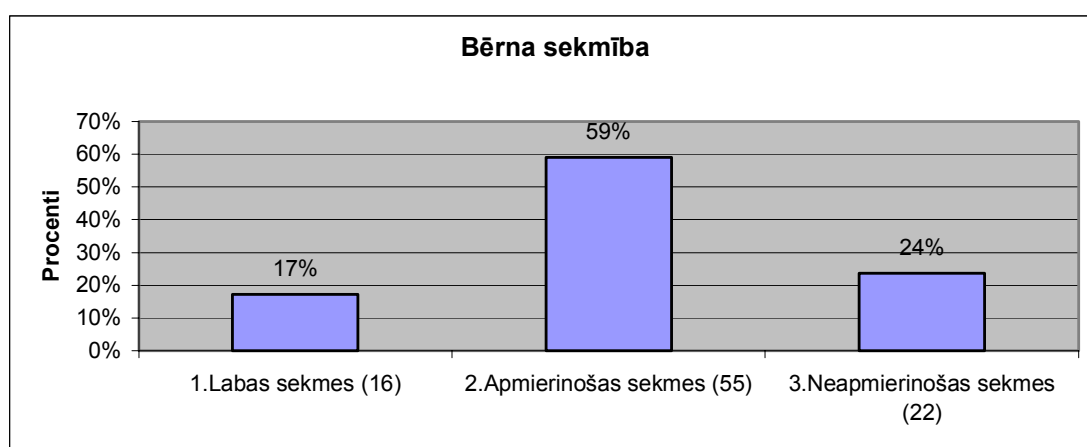
Tālāk autore izvērtē kādi riski ir bērniem, un kāds ir šo risku līmenis.

Bērna sekmība

Sekmju rādītāji	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Labas sekmes	5	3	5	3
2.Apmierinošas sekmes	10	10	20	15
3.Neapmierinošas sekmes	7	6	1	8

Izņemot 7.v klasi visās pārējās klasēs trešajai daļai skolēnu sekmes ir neapmierinošā līmenī.

6. diagramma

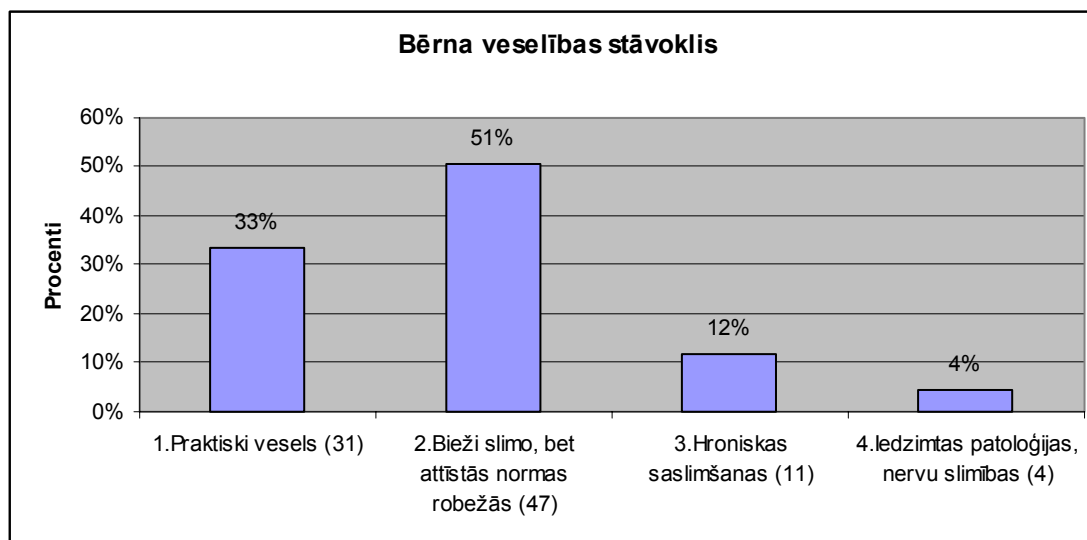

Skolēnu sekmju līmeņa analīze un iegūtie rezultāti liecina, ka sociālajam pedagogam izstrādājot darbības programmu jāparedz sadarbība ar direktora vietnieku mācību darbā un priekšmetu skolotājiem.

11. tabula

Bērna veselības stāvoklis

Veselības rādītāji	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Praktiski vesels	16	11	-	4
2.Bieži slimo, bet attīstās normas robežās	4	7	21	15
3.Hroniskas saslimšanas	2	-	5	4
4.Iedzimtas patoloģijas, nervu slimības	-	1	-	3

Kā liecina izpētes rezultāti, tad lielas veselības problēmas ir 15 septīto klašu skolēnu, kas neapšaubāmi ietekmē viņu attīstību, sekmes un uzvedību. Vairāk kā pusei šo skolēnu ģimenēs ir materiālās problēmas, kas neļauj lietot pietiekošus līdzekļus bērna veselības uzlabošanai.

12. tabula

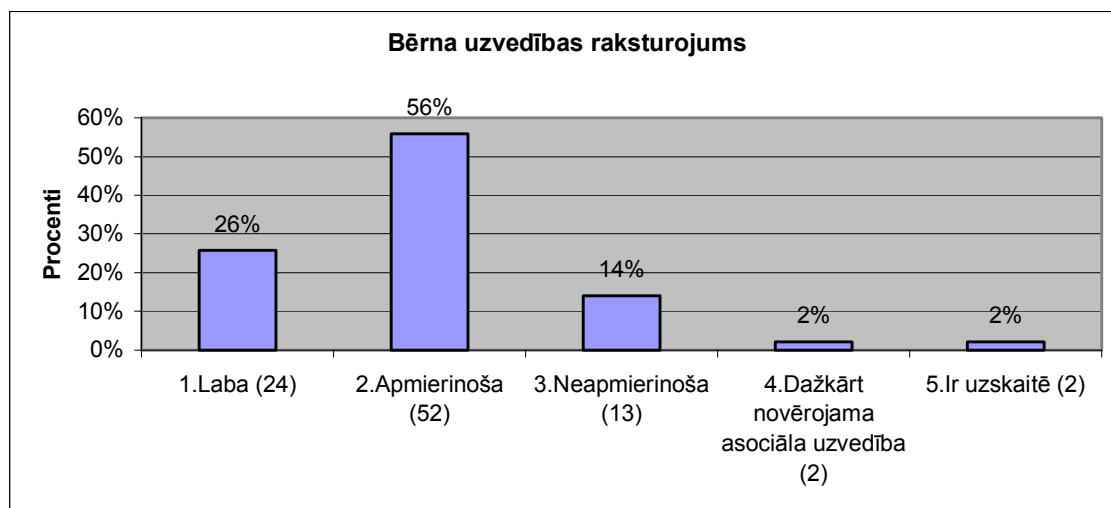
Bērna uzvedības raksturojums

Uzvedības raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1.Laba	6	12	3	3
2.Apmierinoša	13	5	18	16
3.Neapmierinoša	3	2	4	4
4.Dažkārt novērojama asociāla uzvedība	-	-	-	2
5.Īr uzskaitē	-	-	1	1

Katrā klasē ir skolēni ar neapmierinošu uzvedību, bet īpašu sociālā pedagoga uzmanība tiek pievērsta tiem 4 skolēniem, kuru uzvedība dažkārt ir asociāla un tiem skolēniem, kuri atrodas policijas uzskaitē.

8. diagrammā tie attēlots bērnu uzvedības raksturojums 7. klasēs kopumā.

8. diagramma

Tālāk autore analizē bērnu saskarsmi ārpus skolas, īpaši izvērtējot skolēnu bezmērķīgu laika pavadīšanu un iesaistīšanos dažādos grupējumos, kuriem ir asociāls vai krimināls raksturs.

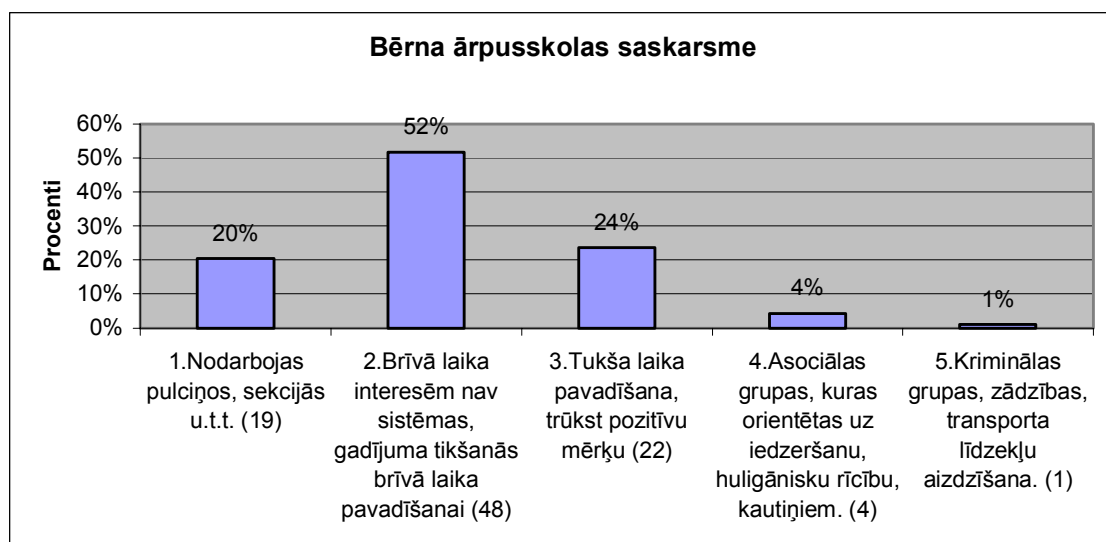
13. tabula

Bērna ārpusskolas saskarsme

Interesu raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1. Nodarbojas pulciņos, sekcijās u.t.t.	6	2	4	7
2. Brīvā laika interesēm nav sistēmas, gadījuma tikšanās brīvā laika pavadīšanai	8	11	14	15
3. Tukša laika pavadīšana, trūkst pozitīvu mērķu	6	5	7	4
4. Asociālas grupas, kuras orientētas uz iedzeršanu, huligānisku rīcību, kautiņiem.	2	2	-	-
5. Kriminālas grupas, zādzības, transporta līdzekļu aizdzīšana.	-	-	1	-

Procentuālie rādītāji par bērnu brīvā laika bezmērķīgu pavadīšanu 7. a, b, un v klasēs ir praktiski vienādi un tas ir 27%, tātad katrs ceturtais skolēns ir riska grupā pēc brīvā laika pavadīšanas veida.

Tas, protams, saistāms ar ģimeņu materiālajām iespējām, jo bērnu nodarbības pulciņos, sekcijās ir maksas pasākumi, kurus daudzas ģimenes nevar atļauties.

Kopumā analizējot situāciju par bērnu ārpuskolas saskarsmi, satraucoši, ka tikai 20% bērnu tas tiek plānots un pavadīts mērķtiecīgi.

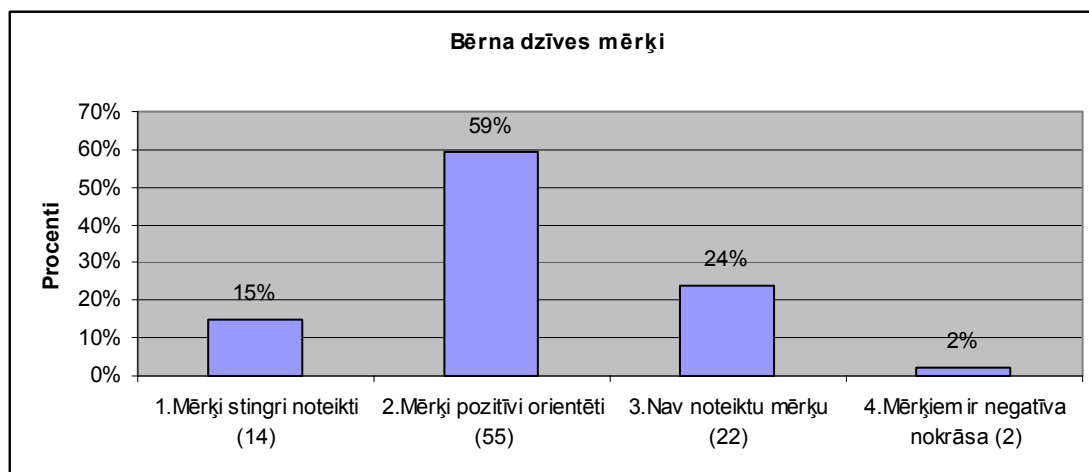
14. tabula

Bērna dzīves mērķi

Mērķu raksturojums	Skaitis klasē			
	7.a klase	7.b klase	7.v klase	7.g klase
1. Mērķi stingri noteikti	9	-	-	5
2. Mērķi pozitīvi orientēti	13	-	25	17
3. Nav noteiktu mērķu	-	17	1	4
4. Mērķiem ir negatīva nokrāsa	-	2	-	-

Īpaši satraucoša situācija ir 7.b klasē, kura ir pedagoģiskās korekcijas klase. Šo skolēnu iepriekšējā negatīvā mācību, skolas un arī pieredze ģimenē var būt par iemeslu nespējai izvirzīt sev dzīvē pozitīvus mērķus.

Plānojot sociālā pedagoga darbību šajā klasē īpaša uzmanība jāpievērš tieši šādu jautājumu analīzei, nodarbību plānošanai, pārrunām.

Tālāk autore analizēja katras ģimenes, kura bija iekļuvusi riska grupā, katra riska faktora līmeni un izveidoja sociālo karti, kurā tika atzīmēti ģimenes riski un to līmeņi (zems, vidējs, augsts), kā arī riska faktori bērnam. (3. pielikums)

Apkopojot šos rezultātus autore ieguva, ka riska un augsta riska ģimeņu skaits klasēs ir:

- 7.a klasē ir 2 riska ģimenes un 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 8 ģimenes;
- 7.b klasē ir 3 riska ģimenes un 2 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 4 ģimenes;
- 7.v klasē ir 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 12 ģimenes;
- 7.g klasē ir 4 riska ģimenes un 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 14 ģimenes.

Tātad pavisam 14 riska ģimenes, no kurām 5 ir augsta riska ģimenes, ar kurām sociālajam pedagogam jāplāno sava darbība, situācijas uzlabošanai.

Piemēram, analizējot skolēna A.C. ģimenes un skolēna riskus un to līmeņus autore ieguva sekojošus rezultātus:

- ģimenes sastāvs – augsts riska līmenis, jo ir tikai māte;
- ģimenes dzīves apstākļi – pietiekams līmenis;
- ģimenes materiālā situācija – vidējs riska līmenis, līdzekļi pietiek tikai pašam nepieciešamākajam, grūtības sagādā drēbju, skolai nepieciešamā iegāde;
- ģimenes dzīvesveids – vidējs riska līmenis, jo ģimenē bieži strīdi, neizpratne mātes un dēla starpā, savstarpēji pārmetumi;
- bērna vērtība ģimenē – augsts riska līmenis, jo bērns tiek uzskatīts par apgrūtinājumu;

- skolas un ģimenes sadarbība - augsts riska līmenis, izvairās no sadarbības, vaino skolu, ka dēls nemācās un viņam ir slikta uzvedība, jo skolotāji negribot palīdzēt;
- bērna sekmes – neapmierinošas, augsts riska līmenis;
- bērna uzvedība skolā – neapmierinoša, augsts riska līmenis;
- bērna veselība – laba, pietiekams līmenis;
- bērna saskarsme ārpus skolas – brīvais laiks netiek plānots, bijuši alkohola lietošanas gadījumi pasākumos, iesaistās kautiņos, augsts riska līmenis;
- bērna dzīves mērķi – nav skaidri, nav plānu ko darīt pēc pamatskolas beigšanas, nevēlas darīt neko, ir draugu nelabvēlīga ietekme, augsts riska līmenis.

Protams, sociālajam pedagogam jāuzsāk preventīvais darbs arī ar tām ģimenēm, kuras ir tuvu riska robežai un turpmāk jāvaicā sīkāka risku un to līmeņu analīze arī šajās ģimenēs, vispirms gan šajā darbā iesaistot klases audzinātājus.

Tāpēc intervijā (1. pielikums) autore noskaidroja 7 klašu audzinātāju gatavību strādāt ar šiem bērniem un viņu ģimenēm.

Visas klases audzinātājas atzina, ka cenšas palīdzēt šiem skolēniem un ka tas ir vieglāk, ja izdodas iesaistīt ģimeni. Kaut arī klases audzinātājas atzina, ka var palīdzēt un sniegt atbalstu bērniem, tomēr atzina, ka nepieciešama plašāka informācija par palīdzības nodrošināšanas iespējām, speciālām metodēm, kā iesaistīt vecākus un citus speciālistus.

Tas apliecina, iepriekš darbā minēto, sadarbības nepieciešamību un jaunu zināšanu un prasmju ieguvu.

		<p>konsultācijas.</p> <p>Bērna iesaistīšana dienas centrā.</p> <p>Bērna iesaistīšana ārpusstundu nodarbībās.</p> <p>Sociālā pedagoga darbs ar ģimeni.</p>	<p>BJC</p> <p>“Kurzeme”</p> <p>Slokas iela</p> <p>161</p>	
4.	Vecāki strādā ārzemēs, bērni dzīvo pie vecvecākiem vai citiem radniekiem	<p>Regulāra ģimenes apsekošana.</p> <p>Klases audzinātāja kontrole.</p> <p>Palīdzība bērnam mājas darbu izpildē, mācībās.</p> <p>Bērna iesaistīšana ārpusstundu nodarbībās.</p> <p>Skolas psihologa konsultācijas.</p>	Skola	Bērna raksturojums, ģimenes apsekošanas akts
5.	Ģimene pēc šķiršanās vai uz šķiršanās robežas	<p>Skolotāju, sociālā pedagoga, psihologa novērojumi un konsultācijas.</p> <p>Psihoterapeita konsultācijas un palīdzība.</p> <p>Palīdzība bērnam mājas darbu izpildē, mācībās.</p> <p>Bērna iesaistīšana ārpusstundu nodarbībās.</p> <p>Klases audzinātāja aktīva iesaistīšanās</p> <p>Vienaudžu palīdzība bērnam.</p>	<p>Skola,</p> <p>ģimenes psihoterapeiti</p> <p>I. un G. Buši</p> <p>(Kalnciema iela 42/1-1)</p>	Bērna raksturojums, ģimenes apsekošanas akts, genogramma
6.	Ģimenē kāds no vecākiem lieto alkoholu	Skolas psihologa novērojumi un	Skola, NLI,	Bērna psiholoģiskais

		<p>konsultācijas bērnam. Pārrunas ar vecākiem. Palīdzība bērnam mājas darbu izpildē, mācībās. Bērna iesaistīšana ārpusstundu nodarbībās. Skolas speciālistu darbs ar vecākiem, lai pārliecinātu par nepieciešamību ārstēties. Bērna asociālas uzvedības gadījumā psihiatra konsultācijas. Bērna hroniskas nesekmības gadījumā pedagoģiski – medicīniskā komisija.</p>	<p>Atbalsta centrs ģimenēm ar bērniem Baldones iela 2, Pašvaldības policija (t. 7815751) Krīzes centrs “Dardedze”, Sociālais dienests, Policija Daugavgrīvas iela 32, t. 7070830, RD IJSD Kurzemes raj. nodaļa</p>	<p>raksturojums, medicīniska izziņa, ģimenes apsekošanas akts</p>
7.	Alkoholiķu ģimene	<p>Skolas psihologa novērojumi un konsultācijas. Psiholoģiskās un narkoloģiskās palīdzības sniegšana ģimenei. Palīdzība bērnam mācībās Bērnu iesaistīšana ārpusstundu nodarbībās. Brīvpusdienas skolā.</p>	<p>Skola, Nepilngadīgo lietu inspekcija (t. 7070804) Pašvaldības policija (t. 7815751) Krīzes centrs “Dardedze”, Sociālais dienests</p>	<p>Ģimenes apsekošanas akts, ģimenes raksturojums, iesniegums, medicīniskais slēdziens, dzīves vietas deklarācija,</p>
8.	Vardarbīga izturēšanās pret bērnu	<p>Skolotāju, sociālā pedagoga, psihologa,</p>	<p>Ģimenes psihoterapeiti</p>	<p>Ārsta atzinums, norīkojums,</p>

	<p>mediķa, sporta skolotāja novērojumi.</p> <p>Konsultācijas vecākiem, psihologa, ārsta, jurista, sociālā pedagoga u.c.</p> <p>Psihoterapeitu palīdzība bērniem un ģimenei.</p> <p>Uzskaitē pie pusaudžu psihologa, narkologa, NLI.</p> <p>Pārrunas ar vecākiem par audzināšanu ģimenē.</p>	<p>I. un G. Buši (Kalnciema iela 42/1-1) Pašvaldības policija (t. 7815751) BTAC Slokas iela 161, Krīzes centrs "Dardedze"</p>	<p>iesniegums, bērna raksturojums</p>
--	---	---	---------------------------------------

Programmu autore aprobēja risinot konkrētu gadījumu 7.b klasē. Skolnieka A.C. ģimenes izpētes rezultāti uzrādīja vairākus riska faktoros ar augstu riska līmeni (32, 33 lpp)

Problēmas risināšanā autore sadarbojās ar klases audzinātāju, skolas psihologu, klases vecāku komiteju, mazo pedagoģisko padomi, psihiatru G. Sietiņu, Narkoloģijas centra speciālistiem.

Programmas realizācijā tika veikti sekojoši pasākumi:

- ģimenes apsekošana,
- pārrunas ar māti par savstarpējām attiecībām ģimenē un to nozīmi pusaudžu vecumā, kuru rezultātā māte izteica izpratni par pusaudžu vecuma īpatnībām un centīsies izmantot ieteikumus veidojot saskarsmi ar dēlu, lai neizsauktu konfliktus, ar skolēnu un māti turpina strādāt skolas psihologs,
- skolēns apmeklē pagarinātās dienas grupu, kurā sagatavo mājas darbus un saņem regulāras konsultācijas no priekšmetu skolotājiem, notiek pastiprināta sadarbība ar pagarinātās dienas grupas skolotāju un priekšmetu skolotājiem,
- māte piedalās mērena sekmju kontrolē un izrāda ieinteresētību,
- sekmju rezultātu analīze rāda, ka skolēna sekmes uzlabojušās un iespējams sekmīgi beigs 7. klasi,
- pēc sadarbības ar psihiatru G. Sietiņu, māte apsoliņusi kopā ar bērnu aiziet pie narkologa, lai noskaidrotu vai bērnam nav alkohola atkarība,
- bērns un ģimene turpinās būt sociālā psihologa uzraudzībā, jo tik īsā laika likvidēt riska faktoros, kuriem ir augsts riska līmenis nav iespējams.

Veicot atkārtotu situācijas analīzi autore ieguva sekojošus rezultātus:

- ģimenes sastāvs – augsts riska līmenis, jo ir tikai māte; (0)
- ģimenes dzīves apstākļi – pietiekams līmenis; (0)
- ģimenes materiālā situācija – vidējs riska līmenis, līdzekļi pietiek tikai pašam nepieciešamākajam, grūtības sagādā drēbju, skolai nepieciešamā iegāde; (0)
- ģimenes dzīvesveids – vidējs riska līmenis, jo ģimenē strīdi retāki, māte un dēla sāk izprast viens otra problēmas, mazāk savstarpēji pārmetumi; (+)
- bērna vērtība ģimenē – vidējs riska līmenis, jo bērns ir stresu cēlonis; (+)
- skolas un ģimenes sadarbība - vidējs riska līmenis, uzsākta sadarbība, (+)
- bērna sekmes – vairāk apmierinošas, vidējs riska līmenis; (+)

- bērna uzvedība skolā – neapmierinoša, augsts riska līmenis; (0)
- bērna veselība – laba, pietiekams līmenis; (0)
- bērna saskarsme ārpus skolas – brīvajā laikā ir pagarinātās dienas grupā, un iesaistījies skolas tūrisma pulciņā (+), bijuši alkohola lietošanas gadījumi pasākumos, reti iesaistās kautiņos (+), augsts riska līmenis; (0)
- bērna dzīves mērķi – nav skaidri, nav plānu ko darīt pēc pamatskolas beigšanas, nevēlas darīt neko, ir draugu nelabvēlīga ietekme, jo palikusi vecā draugu kompānija, augsts riska līmenis. (0)

Turpmākajā darbā ar šo gadījumu tiks iesaistīti jauni sadarbības partneri un ņemot vērā jauniegūtos diagnostikas rezultātus programmā notiks korekcijas.

Iegūtie rezultāti liecina, ka programmas ieviešana sociālā pedagoga darbā ir rezultatīva.

Nobeigums

Autore analizējot literatūru par riska ģimenēm analizēja riska ģimenes jēdziena dažādus skaidrojumus un secināja, ka terminoloģijā joprojām nav vienotas pieejas ne šā jēdziena izmantošanā ne arī tā skaidrojumā. Dažādi autori lieto dažādus jēdzienus, ietverot tajos vienu un to pašu saturu. Autore savā darbā izmanto riska ģimenes un augsta riska ģimenes jēdzienus, jo tādus patreiz izmanto Latvijā.

Autore analizē dažādus faktoros pēc kuriem ģimeni iedala riska grupā. Pēc dažādo riska faktoru analīzes autore secina, ka tos var iedalīt vairākās lielās grupās. sociāli – ekonomiskie faktori, pamatvajadzību nodrošināšana; attiecības ģimenē; vardarbība pret bērnu, šajā gadījumā lielāku uzmanību pievēršot bērna pamešanai novārtā, kuras autores praksē ir visbiežāk sastopami. Ir riska faktori, kuri ir kā cēlonis vairākiem citiem riska faktoriem ģimenē un kā tādus var minēt nepilnu ģimeni un ģimenes slikto materiālo situāciju, kuru rezultātā ģimenē valda spriedze, sliktas savstarpējās attiecības, bērns netiek uzskatīts par vērtību ģimenē u.c.

Katram riska faktoram ir vairāki līmeņi un autore analizē pēc kādiem kritērijiem noteikt šos līmeņus. Autore secina, ka bieži noteikt robežu starp vienu un otru riska līmeni ir ļoti sarežģīti, īpaši ja kāda līmeņa raksturojumā ietilpst vairāki rādītāji un tie ir grūti vai subjektīvi vērtējami. Tāpēc, lai noteiktu riska faktoru līmeni ir labi jāiepazīst ģimene, jāiegūst plaša un ticama informācija. Riska ģimenēm ir arī vairākas tipiskas uzvedības īpatnības, kuras jāņem vērā speciālistiem strādājot ar tām. Tāpēc autore analizē V. Gurova ieteiktos kontakta ar ģimeni nodibināšanas nosacījumus un vairāku autoru piedāvātos sadarbības modeļus ar ģimeni. Pēc šo dažādo modeļu analīzes, autore secina, ka tajos ir daudz kopēja, bet atšķirīgo vajadzēti izmantot atsevišķu specifisku situāciju un gadījumu risināšanā. Par pamatu savas darbības plānošanai autore pamatā izmantojusi L. Oliferenko, T. Šuļgas un I. Dementjevas piedāvāto sadarbības modeli darbam ar ģimeni.

Situācijas izpētei autore izvēlējās 7. klases 93 skolēnu ģimenes, izvēli pamatojot ar to, ka viena no klasēm ir pedagoģiskās korekcijas klase un pārējo klašu audzinātāju sniegtā informācija liecināja, ka arī pārējās septītajās klasēs skolēniem ir daudz līdzīgu problēmu.

Ģimeņu riska faktoru noteikšanai un izvērtēšanai autore izmantoja L. Oliferenko, T. Šuļgas un I. Dementjevas izstrādāto matricu ģimeņu sociālās labklājības noteikšanai, kā arī materiālu riska faktoru līmeņa noteikšanai.

Pētījuma rezultātā autore ieguva datus par katru skolēnu un viņa ģimeni, kurus apkopoja tabulās, novērtējot katru kritēriju pēc piecu ballu sistēmas. Tādejādi autore ieguva katras ģimenes novērtējumu.

Tālāk autore salīdzina situāciju katrā, klasē un visās septītajās klasēs kopumā. Vēl varētu grupēt ģimenes pēc to riska faktoriem, kas ļautu turpmākajā darbā, strādājot ar vecākiem, izmantot dažāda darba metodes, kā grupu darbu, situāciju analīzes u.c.

Apkopojot visus iegūtos datus un apkopojot izvērtēšanas rezultātus autore ieguva, ka riska un augsta riska ģimeņu skaits klasēs ir:

- 7.a klasē ir 2 riska ģimenes un 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 8 ģimenes;
- 7.b klasē ir 3 riska ģimenes un 2 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 4 ģimenes;
- 7.v klasē ir 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 12 ģimenes; 7.g klasē ir 4 riska ģimenes un 1 augsta riska ģimene, bet tuvu riska robežai ir 14 ģimenes.

Tālāk autore veica katras riska un augsta riska ģimenes riska faktoru dziļāku analīzi, un katra riska faktora riska līmeņa noteikšanu.

Pēc rūpīgas datu analīze un iepazīšanās ar katru riska un augsta riska ģimeni autore sastādīja sociālpedagoģiskās darbības programmu darbam ar riska ģimenēm. Autore uzskata, ka to var pieņemt par pamatu darbam ar riska ģimeni, bet tajā nepieciešamas korekcijas atkarībā no katras ģimenes individuālām īpatnībām un no riska faktoriem kādi ir konkrētajā ģimenē.

Aprobācijas rezultātu analizē autore izmanto viena konkrēta gadījuma analīzi, kura risināšanā izmantota izstrādātā sociālpedagoģiskā darbības programma ar riska ģimenēm Rīgas 71. vidusskolā, piemērojot to konkrētās ģimenes apstākļiem.

Autore uzskata, ka pamatā programmas realizācija, konkrētajā gadījumā jau ir devusi pozitīvus rezultātus. Taču jāņem vērā, ka darbā ar augsta riska ģimeni, kā tas ir aprakstītajā gadījumā, problēmu risināšana ir ilgstoša, kas bieži prasa vairāku speciālistu sadarbību skolā, dažādu institūciju speciālistu iesaistīšanu ārpus skolas. Tas ir arī darbs ar ģimeni pēc problēmas atrisināšanas, lai novērstu tās pašas problēmas atkārtanos. Autore secina, ka īpaši grūti risināmas ir bezdarba, kas saistītas ar vecāku zemo izglītības līmeni, problēmas, sliktās materiālās situācijas un atkarību problēmas vecākiem.

Turpmāk autore par savas darbības mērķi uzskata, preventīvās sociālpedagoģiskās darbības uzsākšanu ar ģimenēm, kuras ir tuvu riska ģimeņu robežai. Tādas ģimenes

izpētes laikā bija 30, kas sastāda trešo daļu no visu izpētē iesaistīto ģimeņu skaita. Preventīvās darbības sākuma posmā plānots iesaistīt klašu audzinātājus, sīkāks informācijas iegūšanai, precizēšanai un izvērtēšanai. Autore preventīvo darbu uzskata par ļoti svarīgu, jo tad būtu iespējams daudzas problēmas novērst vai mazināt, neļaujot tām būt par cēloni jauniem riskiem.

Diplomdarba mērķis ir sasniegts un uzdevumi izpildīti.

Literatūras saraksts

1. Baldiņš, A., Raževa, A. Skolas un ģimenes sadarbība. Rīga: Pētergailis, 2001. 81 lpp.
2. Plaude, J. Sociālā pedagoģija. Rīga: Raka, 2001. 172 lpp.
3. Reinholde, I., Vanaga, D. Sociālais darbs ar augsta riska ģimenēm. Rīga: SDSPA "Attīstība", 2002. 163 lpp.
4. Riska faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs. Bērnu un ģimenes lietu ministrijas un Pašvaldību savienības projekta materiāli. 2005.
5. Rudņicka, Z. Sociālais pedagogs skolā. Rīga: Raka, 2001. 191 lpp.
6. Rudņicka, Z., Ukstiņa, R., Elme, A. Ģimeņu izglītība sociālajā pedagoģijā. Rīga: Raka, 2002. 145 lpp.
7. Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca. Šiļņevas red. Rīga: SDSPA "Attīstība",
8. Vilks A. Bērns un kriminalitāte. Rīga: RaKa, 2001. 363 lpp.
9. Буянов, М.А. Ребёнок из неблагополучной семьи. Москва: Москва, 1992. 186 стр.
10. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога. Москва: АКАДЕМА, 2002. 160 с.
11. Василькова Ю.В., Василькова Т.А. Социальная педагогика. Москва: АКАДЕМА, 2003. 440 с.
12. Галагузова М., Мардахаева Л. Методика и технологии работы социального педагога. Москва: АКАДЕМА, 2002. 192 с.
13. Галагузова М. Социальная педагогика. Москва: ВЛАДОС, 2001. 416 с.
14. Гуров В. Н. Социальная работа школы с семьей. Москва: 2003. 192 с.
15. Гонеев А.Д., Лифинцева Н.И., Ялпаева Н.В. Основы коррекционной педагогики. Москва: АКАДЕМА, 2004. 272 с.
16. Закатова, И.Н. Социальная педагогика в школе. Москва: Профиздат, 2004. 84 стр.
17. Мустаева Ф. Социальная педагогика. Москва: ВЛАДОС, 2003. 528 с.
18. Никитин В. Социальная педагогика. Москва: ВЛАДОС, 2003. 269 с.
19. Овчарова, Р.В. Справочная книга социального педагога. Москва: Сфера, 2002. 480 стр.

20. Олиференко Л. Я., Шульга Т.И., Дементьева И.Ф. Социально педагогическая поддержка детей группы риска. Москва: АКАДЕМА, 2004. 256 с.

Anotācija

Svetlanas Ņemcovas diplomdarba “Sociālpedagoģiskais darbs ar riska ģimenēm” mērķis ir noskaidrot sociālpedagoģiskās darbības iespējas ar riska ģimenēm un izstrādāt programmu darbam ar tām Rīgas 71. vidusskolā.

Autore analizē riska ģimenes jēdzienu, riska faktoros un parametrus kā noteikt riska faktoru līmeņus.

Autore analizē dažādu autoru pieejas un ieteikumus sociālā pedagoga darbam ar riska ģimenēm.

Praktiskajā daļā autore veikusi pētījumu 7. klasēs, izvērtējot situāciju 93 skolēnu ģimenēs, konstatējot riska faktoros un nosakot to līmeņus.

Autore piedāvā sociālpedagoģiskās darbības programmu ar riska ģimenēm. Programmas aprobācijas rezultātu analīzi autore veic ar viena gadījuma analīzi.

Intervijas jautājumi

1. Vai Jūsu klasē ir bērni no riska ģimenēm? Cik tādu bērnu ir?
2. Vai varat nosaukt riska faktorus šajās ģimenēs? Kādi tie ir?
3. Vai varat sniegt palīdzību bērniem no riska ģimenēm?
4. Kādu palīdzību parasti sniedzāt bērniem no riska ģimenēm?
5. Kas Jūsaprāt traucē sniegt palīdzību bērniem no riska ģimenēm?
6. Ko Jūs vēl labprāt darītu, lai sniegtu palīdzību bērniem no riska ģimenēm?
7. Kāda palīdzība Jums šajā darbā būtu nepieciešama?